
Mahapurusha Achyutananda Dasah

महापुरुष अच्युतानन्ददासः

Document Information

Text title : achyutAnandadAsah

File name : achyutAnandadAsah.itx

Category : misc, article, pradIptakumArananda

Location : doc_z_misc_general

Author : (Copyright) Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orissa pknanda65 at gmail.com

Transliterated by : Pradipta Kumar Nanda

Proofread by : Pradipta Kumar Nanda

Acknowledge-Permission: (Copyright) Pradipta Kumar Nanda

Latest update : August 4, 2021

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 5, 2021

sanskritdocuments.org

મહાપુરુષ અચ્યુતાનન્દદાસઃ

લેખકઃ - નન્દપ્રદીમકુમારઃ

“પગ્ચસખા” યુગસ્ય ન કેવલં ઓડિઆ સાહિત્યક્ષેત્રે પ્રાધાન્યતા વર્તતે અપિતુ ઉત્કલીય સામાજિકસ્થથા આધ્યાત્મિકયુગસ્ય અભ્યુદય અત્ર સંઘટતે ઇતિ નૈવ અત્યુક્તિઃ । મહાન્ સાધકઃ એવં કવિઃ અચ્યુતાનન્દઃ ઓડિઆભાષા સાહિત્યે ઉત્કલીયધર્મધારાયાં ચ અભૂતપૂર્વો વિસ્મયઃ । ષોડશશતાબ્દ્યાં તલ્લેખનીદ્વારા અજસ્ર સંહિતાઃ, પુરાણાનિ, ગીતાઃ, વંશાનુચરિતાનિ, માલિકાઃ, રાહાસાઃ, કોઇલી-ગુજ્જરી-ટીકાઃ, કલ્પાઃ, ઓગાલાઃ, યન્ત્રાણિ એવં વસાણ-પ્રભૃતયઃ સૃષ્ટયઃ નિર્ઝરિતાઃ અવારિતરૂપેણ । શ્રીજગન્નાથં કેન્દ્રીકૃત્ય તસ્ય રચનાઃ ઉત્કુલ્લિતાઃ પલ્લવિતાઃ । જગન્નાથં અક્ષરબ્રહ્મરૂપેણ કદાચિત્ બુદ્ધરૂપેણ કદાચિદ્વા શૂન્યદેહિ નિરાકારબ્રહ્મરૂપેણ સઃ પૂજયામાસ । દિવ્યદ્રષ્ટા દાર્શનિકઃ, રહસ્યવાદી કવિઃ, અસાધારણ શબ્દનિર્માતા, સમાજસંસ્કારકઃ એવં આધ્યાત્મિકગુરુરૂપેણ ચ સઃ આત્મનઃ પરિચયં પ્રાદદાત્ । સારસ્વત ભાષ્યકારત્વેન અચ્યુતાનન્દ આસીત્ અનન્ય સન્થઃ । પગ્ચસખીનાં મધ્યે અચ્યુતાનન્દઃ અસાધારણ પ્રતિભાવાન્ બભૂવ । મહામાન્ય-મહાપુરુષ-અચ્યુતાનન્દદાસસ્ય નિર્દિષ્ટ-જન્મદિનાંકવિષયે બહુ વિપ્રતિપત્તયઃ શ્રૂયન્તે । કથ્યતે પુરુષોત્તમદેવસ્ય ૨૧ અંકે અર્થાત્ ૧૪૮૨ ખ્રીષ્ટાબ્દે કટકમણ્ડલસ્ય “નેમાલ” ઇત્યસ્ય અનતિદૂરે “તિલકણા” ગ્રામે માઘ શુક્લ એકાદશ્યાં તિથૌ અયં મહાત્મા એકસ્મિન્ શૂદ્રકુલે અજનિ । “ઉદય કાહાણી” ગ્રન્થે સાંકેતિકરૂપેણ તેન સ્વજન્મદિનાંકવિષયે સ્વશિષ્યં રામચન્દ્ર પ્રતિ ઇત્યં કથિતમ્-

“પચારિલુ રામ જનમ અંક । અતિ હિં ગુપત બડ વિવેક ॥ ડાહાણ અંકકુ ગુણિવુ થેવે । વામ અંક ગોટિ મિશાઅ તેવે ॥ એમન્ત સાલ હોઇવ નિજર । શુણ રામચન્દ્ર એથિ ભિતર ॥ સાત ભુજ અરિ મણિ મિત્રરે । તારિ સન ઘેન ઓડ્ર રાષ્ટ્રરે ॥ એ અંકે મુંહિ જનમ હેલિ । અચ્યુત પામર નામ પાઇલિ ॥ ” “ઓડિઆ સાહિત્યર ઇતિહાસે” પણ્ડિત સૂર્યનારાયણ દાસેન તસ્ય જન્માંકઃ ૧૪૮૨ ઇતિ સ્વીકૃતઃ । તલ્લિખિત શૂન્યસંહિતાગ્રન્થાવલોકનેન કેચન ઐતિહાસિકાઃ તજ્જન્મદિનાંકઃ ૧૫૦૨ ઇતિ કથયન્તિ । અપરે ૧૫૧૧-૧૫૧૨ મધ્યે ઇતિ સમામનન્તિ । કેચન ૧૪૮૫ ઇતિ સ્થિરીકુર્વન્તિ । યદ્ભવતુ તત્પરિચયવિષયે તેનોક્તમ્-

“અચ્યુતાનન્દ દાસ નામ મોહર નેમાલ ગ્રામરે ઘર ।

શૂદ્રકુલે મુંહિ જનમ લભિણિ આણા ઘેનિ પ્રભુંકર ॥ ” ઇતિ ।

ઈશ્વરદાસસ્ય ચૈતન્યભાગવતે સઃ કરણકુલે જન્મોડભૂદિતિ લિખિતમસ્તિ । અચ્યુતો જાત્યા કર્મકાર આસીદિતિ “ભાવનાવર” ગ્રન્થે સંસૂચ્યતે । સઃ જાત્યા ગોપાલ ઇતિ કિમ્બદન્તી અસ્તિ । વર્ણદીકાયાં તેન ભણિતમ્-

“मोर पितामह से गोपीनाथ । दास तांकर अटे पाधित ॥

श्रीक्षेत्रे छामुकरण से थिले । छामु आझारे दिन से काटिले ॥

तांक पुत्र मोर पिता अटन्ति । श्रीक्षेत्रे षुष्टिआ कर्म करन्ति ॥

प्रताप नृपति सन्तोष हन्ते । षुष्टिआ पद देले मोर ताते ॥” छति ।

अय्युतानन्दः जातिस्मर आसीत् । तत्पूर्वजन्मप्रसंगे अनन्तयुगे सुदामः सत्ययुगे कृपाजलः, त्रेतायां नीलः, द्वापरे सुभाळुः कलौ य सः अय्युतनामधारी आसीदिति तेन “गोपालंक ओगाल” पुस्तके भणितम् । गुरुभक्तिगीतायां तु पञ्चसभीषु यतुर्णां नामानि छत्थं भणितानि । यय्योक्तं-

“अनन्त शिशु ये रामानन्द वैषणव ।

यशोवन्तदास मध्वाचार्य वैषणव ॥

बलरामदास विष्णु श्यामदास छोछ ।

नित्यानन्द वैषणव अय्युत वोलाछ ॥” छति । अत्र जगन्नाथदासस्य नाम नास्ति ।

अय्युतानन्दस्य पिता दीनबन्धु षुष्टिआ माता य पद्मावती आस्ताम् । तस्य धर्मपत्न्याः नाम यम्मावती आसीत् । यम्मावती अरुंग-गडस्य राज्ञः रघुरामचम्पतेः कन्या आसीत् । अय्युतस्य गदाधरः नामा पुत्रः, द्वौ भ्रातरौ अेका य भग्री आसन् । श्रूयते दीनबन्धुः बळुडालात् अनपत्य आसीत् । श्रीजगन्नाथ-कृपया छि तस्य सन्तानमभूत् । पुरीयात्रा समये गरुडस्तम्भं निकषा सः अेकं शिशुपुत्रं दृष्टवान् । पश्चात् श्रीजगन्नाथसेवया तस्य गुणवान् पुत्र अजनि । तस्य श्रद्धानाम अगणि आसीत् । यदुक्तं शून्यसंछितायाम्-

“षुष्टिआ दीनबन्धु नाम बोलि ता पद्मावती वोलि नारी ।

प्रभु आझा घेनि प्रवेश छोछलि गर्भेण मुंछि ताछारि ॥

दशमास दशदिवस मध्दरे शुक्लमास अेकादशी ।

जनम लभन्ते पिता मो दैभन्ते अपुत्रीक दौष ध्वंसी ॥

जात कर्ममान पिता माता कले षठी छिआरि तुले ।

अगणा अपोछा करिण मो नाम अनेक प्रकार देले ॥

के वोले अनाम अगणि त नाम के वोले अनन्त छरि ।

पिता माता शेषे डाकिलेत मोते अय्युत नामटि धरि ॥”

दारिद्रता तस्य नित्य-सद्यश्च आसीत् । उक्तं य शून्यसंछितायाम् अष्टादशाध्याये-

“तिलकणारे मुं जनम लभिलि केछि न चिन्डिले मोरे ।

અગણિ ત વોલિ માતા ડાકુથાન્તિ અન્ન ન મિલૈ ઘરે ॥” ઇતિ । એકદા પિત્રા સહ સમમવયસિ સઃ પુરીં ગતવાન્ । તન્મિત્રેવ કાલે શ્રીચૈતન્યઃ પુર્યામાસીત્ । પિતુઃ નિર્દેશેન સઃ ચૈતન્યદેવસ્ય પાદૌ સાષ્ટાંગં પ્રણિપપાત । શ્રીચૈતન્યઃ અચ્યુતં દીક્ષાદાતું સનાતનં આદિદેશ । ઉક્તં ચ શૂન્યસંહિતાયામ્-

“શિરી સનાતન સ્વાર્મીકુ ચાહિણ આજ્ઞા દેલે શચીસુત ।

અચ્યુતાનન્દંકુ તુમે ઉપદેશ કર હે યાઇ તુરિત ॥” અપિ ચ ગુરુભક્તિગીતાયાં-

“નન્દ કિશોર વર્ણમૂલે । રામકૃષ્ણ ચે ગુરુ દેલે ॥

સનાતન ચે દાસંકુ હિં । નન્દકિશોર દેલે કહિ ॥

મું અટે અચ્યુત ચે દેહી । સનાતન ચે કૃપા વહિ ॥” અપિ ચ તત્ર-

“દોલિ ગ્રામે તાંક વાસ વૈરાગીર દેહી ।

એક શિષ્ય મુંહિ તાંક અન્ય શિષ્ય નાંહિ ॥” અત્ર યઃ સનાતનઃ સઃ ન ચૈતન્યદેવસ્ય અન્તરંગ અપિતુ ભિન્ન એવેતિ પ્રતીયતે ।

દીક્ષાં પશ્ચાત્ તસ્ય ભાવાન્તરો જાતઃ । સ્વગ્રામં પ્રાપ્ય સઃ એકસ્મિન્ વટમૂલે શ્રીજગન્નાથં ધ્યાનકર્તુ ચેષ્ટિતવાન્ । કિચન્કાલાનન્તરં ધ્યાનાવસ્થાયાં સ્વપ્ને એકઃ જયોતિર્ભયઃ પુરુષસ્તત્રાગત્ય ગુરુરુપેણ તમુપદિષ્ટવાન્ । ગુરુણા ઉપદિષ્ટઃ સન્ આધ્યાત્મિકમાર્ગે મનોનિવેશ । પશ્ચાત્ ચૈતન્યદેવાત્ મન્ત્રં ગૃહીત્વા કૌપીનં પરિધાપ્ય ગીતાદિશાસ્ત્રં પ્રશિક્ષ્ય કરતાલં ગૃહીત્વા તીર્થાટનં કૃતવાન્ । નાનાતીર્થં પરિભ્રમ્ય વૃન્દાવને વર્ષદ્વયં ઉષિત્વા પુનઃ ચૈતન્ય સકાશાત્ નીલાચલં પ્રસ્થિતઃ । તથાહિ જન્મવિવરણે-

“ત્રિપુર ગ્રામરે પટણા કુલરે પશ્ચિમ વટ મૂલરે । અપૂર્વ વેશ સે ધરિ ગુરુબ્રહ્મ વિજે કલે મંગલરે ॥

પશ્ચિમ વટર મૂલરે વસિણ સ્વપન કથા પાગ્ચિલિ । સે રૂપકુ ધ્યાન કરિણ મુંહિ ચે સાક્ષાત પ્રાય મણિલિ ॥

સ્પૂરિલા ચે પદ સે જ્ઞાનરે ભેદ ગીતા ભાગવત આદિ । સિદ્ધાન્ત યોગાન્ત સર્વ વિધિમત મન્ત્ર તન્ત્ર હિં ઇત્યાદિ ॥

મને મોર મિશિ મનકુ વિધ્વંસિ હેતુ પાટણારે વસિ । હાનિલાભ વિકાકિણા લાગિલા મો સકલ મિલિલા આસિ ॥

વાચ્ચિત ફલ તરુવર ફલિલા દિશિલા જ્ઞાનર વાટ । તેણુ ગ્રામ સ્થાન માન મું ચિન્હિલિ પાઇલિ તુમરિ ભેટ ॥” ઇતિ

। અચ્યુતાનન્દો મહાન્ દાર્શનિક આસીત્ । ન કેવલં વેદાદિશાસ્ત્રેષુ અપિતુ અસ્મિન્ સંસારે યાનિ શાસ્ત્રાણિ સન્તિ તાન્તિ પરમાત્મતત્ત્વં પ્રતિપાદયિતુમસમર્થાનિ ભવન્તિ । તેષુ પરમાત્મા અલભ્ય ઇતિ તસ્ય બલિષ્ઠા યુક્તિરાસીત્ । તન્મતે “ચારિબાનિ” ગ્રન્થે-

“ભેદ હોઇલા ચે મો તહું આગ । વેદાન્ત કહે ઉપદેશ ભાગ ॥

એમાને યહું જાણિ ન પારિલે । નિરંજન વોલિ નામ ધૈલે ॥

વેદ આદિ હોઇ તહિંકિ નાંહિ । તહિંકિ આન પટાન્તર કાંહિ ॥

આવર ચેતેક ગ્રન્થ પઢિવા । કવિ કૃત્ય વોલિ તાહા છાડિવા ॥

વિદ્યા પદ્ધિવા ધન લોભે સેઠિ । વિદ્યંહુ ભિન્ને જ્ઞાન વોલિ ચેટિ ॥”

અનુભવં વિના ગુરુપદેશઃ સારહીનઃ । ગુરુઃ માર્ગપ્રદર્શકઃ । કિન્તુ શિષ્યઃ સ્વાનુભવેન અગ્રેસરણીયઃ । કર્મણા જ્ઞાનોદયઃ પુનઃ જ્ઞાનેન કર્મનાશઃ, ઇત્યત્ર કર્મ-જ્ઞાનયોઃ પારસ્પરિક-સમ્બન્ધઃ સ્થિરીકૃતઃ । અનયોઃ સંપર્કઃ પુષ્પ-ફલવત્ સ્વીકાર્યઃ । તથાહિ-

“કુલકુ લાગિ ફલ ચેન્ડે બદ્ધે । ફલ બદ્ધિલે ફલ ઝડિ પડે ॥” ઇતિ ।

મનઃ મનુષ્યકૃતે સર્વશ્રેષ્ઠ સાધનમ્ । મનસઃ સ્થિરીકરણં હિ તસ્ય કૃતે અભ્યુદયોપાયઃ । ઉપનિષદ્ વચનાનુસારં મન એવ મનુષ્યાણાં કારણં બન્ધ-મોક્ષયોઃ ઇતિ । અચ્યુતમતેન તુ-

“તુ મન તિનિ જગતકુ રાજા । તોહો ન આપિલે દેવે અપૂજા ॥

તુ યહું તોતે પરતે ન યાઉ । જન્મ મરણ તેણુ કરિ પાઉ ॥

પરકુ થાપિ પર સિદ્ધ કરુ । મોહ જલે બુડિ આપણે મરુ ॥

રહિ આતયાત કરુ સંસાર । તો વિના નાંહિ તિનિપુર ॥

અસિદ્ધ રૂપ સિદ્ધ કરિ પારુ । સિદ્ધ કુ કિમ્પા સદ્ભાવે મારુ ॥

યાવત ચન્દ્ર દિવાકર થિવ । તોહો રખિલે દેહ કિમ્પા થિવ ॥” (દ્વિતીય ખાનિ-૯-૧૪) ઇતિ । અચ્યુતાનન્દઃ સંસારસ્ય અનિત્યતા પ્રમાણીકૃતા । સર્વે સાંસારિક-બન્ધવોડપિ અનિત્યાઃ । દેહ એવ સ્વસ્ય સખા ઇતિ તેન ભણિતમ્ । દેહં વિના ન કોડપિ મુક્તિં પ્રાપ્તું શક્નોતિ । સુતરાં દેહસ્ય રક્ષણં સર્વાદૌ કર્તવ્યમ્ । ઉક્તં ચ-

“વિદ્યા સંપત્તિ યૌવન ધન । દેહ થિલે સિના થિવ એમાન ॥

સવુ હજિલે દેહ થિલે પાઇ । દેહ હજિલે કિ સંસારુ યાઇ ॥” (પ્ર૦ખા૦-૮૫-૮૬)

“જન્મ હિં એકા મરણ હિં એકા । બન્ધુ બાન્ધવ એ કાહા સખા ॥

અર્થ લુવુધે કથા ભાવે સંગ । ચે યાજા કરમ તાહારિ અંગ ॥” (દ્વિ૦ખા૦-૪૩-૪૪) અપિ ચ તત્ર-

“કાહા હોઇ નાંહુ દેહ નિમન્તે । એતે માન દેહ લેછુ કેમન્તે ॥

દેહ નાશકે તુ રહિવુ કાંહિ । સબુ હોઇઅછુ દેહરે થાઇ ॥

એ દેહ ગલે તુ કાંહિકિ લેખા । દેહ જીવન એ તોહરિ સખા ॥” (દ્વિ૦-૩૮) અચ્યુતાનન્દઃ પરમો વૈષ્ણવ આસીત્ । વેદપાઠ વિરહિતેભ્યઃ પચ્ચસખિભ્યઃ તદાનીં બ્રાહ્મણાઃ સ્વીય અસૂયાભાવં પ્રદર્શયન્તિ સ્મ । જાતિભેદપ્રથાં વિલોપયિતું તસ્ય ચેષ્ટા અવારિતા આસીત્ । શાસ્ત્રં શસ્ત્રરૂપેણ વ્યવહૃત્ય સઃ બ્રાહ્મણાનાં કુચેષ્ટા ખણિતવાન્ । શ્રીકૃષ્ણસેવાં સ્વીકૃત્ય આત્માનં શુદ્ધ ઇતિ મન્યમાનં દાસસંજ્ઞયા અભિહિતઃ । તથાહિ ચૌરાસી મન્ત્રે- “અચ્યુતિ દાસ મું વૈષ્ણવ જાતિ । વૈષ્ણવ સેવારે થાઇ મો મતિ ॥” અપિ ચ ઉદયકાહાણી ગ્રન્થે- “શુણુ રામચન્દ્ર ગોપ કુમર । સેવા આમર શ્રીકૃષ્ણ પયર ॥ તહું પચ્ચસખા શૂદ્ધ હોઇલુ । જયેષ્ઠ કનિષ્ઠ વારિ ન પારિલુ ॥” ઇતિ । સાધનાપીઠે નેમાલે તસ્ય દેહાવસાનં ભવતુ ઇતિ તેન સ્વયં પ્રાર્થિતમ્ પટલસંહિતાયાઃ પંચમે પટલે-

“સનાતન ધર્મ સ્થાપિ દેહ હજાઈવિ । નેમાલ ભૂમિરે શૂન્ય સમાધિ પાઈવિ ॥” અપિ ચ વિચિત્ર યન્ત્રે- “ચિત્રોત્પલા કૂલે નેમાલ ઘર । સમાધિ વટ મો તહિં વેહાર ॥” અષ્ટગુજ્જર્યામપિ- “ચિત્રોત્પલા નદી ઉત્તરે ગ્રામ લેમ્બાલ સ્થાન । સેહારે એ દેહ ભજિવ માગે એહિ ધિઆન ॥” ઇતિ નેમાલસ્થ સાધનાપીઠે ૧૦૫ વયસિ તસ્ય દેહાવસાનમભૂત્ । અચ્યુતાનન્દસ્ય સ્થનાસમ્ભારો વિશાલ આસીત્ । સ્વકૃત સ્થનાવલીનાં પરિચયદાતું તેન અણાકાર સંહિતાયાં ભણિતમ્-

“છતિશ સંહિતા અઠસ્તરિ ગીતા વંશાનુ સમવિંશરે ।

ઉપવંશાનુ દ્વાવિંશ ખાણ ઘેનિ ભવિષ્ય શત ખાણરે ॥

પદ પદાવલી લક્ષેક ચે ગ્રન્થ સવુ શ્રીકૃષ્ણ મહિમા ।

તો આગે કહિલુ વરજ કુમર બ્રહ્મ સારસ્વત સીમા ॥” ઇતિ । નૈકે ગ્રન્થાઃ તેન વિલિખિતાઃ । સંહિતાસુ- શૂન્યસંહિતા- છાયાસંહિતા-જ્યોતિસંહિતા- અબાડ સંહિતા-અનાહત સંહિતા- જ્ઞાન સંહિતા-હજ સંહિતા- અણાકાર સંહિતા-અકલિત સંહિતા- વટ સંહિતા-શબ્દ બ્રહ્મ સંહિતા વા ચારિખાનિ-રાજ સંહિતા-બ્રહ્મ સંહિતા-એકાક્ષર સંહિતા-ભક્તિ સંહિતા-પટલ સંહિતા-મન્ત્ર સંહિતા-જન્મ સંહિતા-ક્ષેત્ર સંહિતા-પદ્મ સંહિતા- ગોલક સંહિતા-બીજ સંહિકા-જુમર સંહિતા- અકાર સંહિતા-અમર સંહિતા એવં યન્ત્ર સંહિતાઃ અન્યતમાઃ । આસુ સંહિતાસુ ગુરુશિષ્ય પરંપરા સાધન પ્રણાલી ચ વર્ણિતા ।

તત્પ્રોક્ત ૭૮ ગીતાસુ ઉપલબ્ધાઃ ગુરુભક્તિ ગીતા-ગરુડ ગીતા-કૈવર્ત ગીતા-જાતિ પાટક ગીતા-યુગાબ્દ ગીતા- ભક્તિલીલા ગીતા-વરણ ચરિત ગીતા-હરિલીલા ગીતા-ઉપદેશ ચક્ર ગીતા-જ્ઞાન પ્રદીપ ગીતા-હરિતિલક ગીતા- બીજસાર ગીતા-જન્મલીલા ગીતા-વિન્દુસાર ગીતા-મણ્ડલ ગીતા-મણિબન્ધ ગીતા-મણિવરણ ગીતા-યુગાન્ત સાગર ગીતા-શૂન્યગીતા-ઇન્દ્રગોવિન્દ ગીતા-તત્ત્વસાગર ગીતા-પરમગુપ્ત ગીતા-એકાક્ષરી ગીતા એવં પરમજ્ઞાન ગીતાઃ પ્રમુખા અન્યતમા ભવન્તિ । વંશાનુચરિતેષુ સમખાણ વિશિષ્ટં હરિવંશપુરાણં ઉત્કલરાજ્યસ્ય પ્રતિગૃહેષુ પ્રસિદ્ધમ્ । શતમાલિકાસુ સંપ્રતિ અવતાર માલિકા-કલિયુગ માલિકા-આગત ભવિષ્યત માલિકા-દશપટલ માલિકાઃ ઉપલબ્ધાઃ ।

રાસગ્રન્થેષુ નિત્યરાહાસ-શૂન્યરાહાસ-ગુજ્જરી રાહાસ-હુલશૂન્ય રાહાસ-મહાનિત્ય રાહાસ-વૃન્દા રાહાસ- પરમ રાહાસ- દૂતી રાહાસ-રાહાસ પ્રેમપગ્ચામૃત-વિષ્ણુ રાહાસ-અનન્તજલ રાહાસ-રાધારાસ-નિત્યરાસ એવં પદ્મવન રાહાસાઃ ભક્તિરસેન ઓતઃપ્રોતાઃ । બોલિચરનાસુ જ્ઞાનસાગર બોલિ-હેતુસાગર બોલિ-જ્ઞાનતત્ત્વસાર બોલિ- અલંકાર બોલિ-પદ્મ બોલિ-બ્રહ્માણ્ડસાગર બોલિ-વણભોજિ બોલિ-કુસુમકેલિ બોલિ-આદિ બોલિ-ઘટસાગર બોલિ પ્રમુખાઃ સન્તિ । કોઈલિ ગ્રન્થેષુ જ્ઞાનોદય કોઈલિ-વાખર કોઈલિ- ડિબિડિબિ કોઈલિ ચ પ્રસિદ્ધાઃ ।

અચ્યુતાનન્દઃ લક્ષાધિક પદ-પદાવલીનાં નિર્માણં કૃતવાન્ । તેષુ અષ્ટ ગુજ્જરી-નવ ગુજ્જરી-વર્ણટીકા-કલ્પટીકા- ગણભૂત ટીકા-ચન્દ્રકલ્પ ટીકા-પદ્મટીકા-શિવકલ્પ-વૈશાખકલ્પ-તુલસીકલ્પ-પદ્મકલ્પ-કલિકલ્પ-દશપટલ-ષોડશ પટલ-ચંબિશ પટલ-આગતસાર- છાયા પરચેર-સામ્બુજ સિન્ધુ-નિર્દીર્ણ-પરાર્દ્ધ- Oંકાર બસાણ-બારમાસ ચંબિશ ઉપદેશ-આઠતત્ત્વ-વિપ્રચાલક-અનન્તગોષ-વટ વર્ણના-શ્રીસમાંગ સુધારણ-શ્રીહીન વિધાન ભક્તિયોગ

નિર્ણય-વારમાસી ગીત-નિશિ અવકાશ-મન્ત્ર યન્ત્ર તન્ત્રભેદ-ગુપ્ત ગ્રન્થ-બ્રહ્મવિદ્યા-અણાકાર બ્રહ્મ યન્ત્ર-કલિ કાહાણી-ષડયક વિચાર-ચૌરાશિ યન્ત્ર-દ્વિતીબોધ વિલાસ-લક્ષ્મીધર વિલાસ-શરણ પન્જર-ઘાટસઘા-ગોપાલક ઓગાલ- ઉદય કાહાણી- બ્રહ્મશાંકોલિ- અભેદકવચ- ભવનાવર-અમર જુમર-સર્વાર્થ ચિન્તામણિ એવં સમા ભાગવતાદિ અસંખ્યગ્રન્થાઃ વિદ્યન્તે । ઉત્કલીચ ગીતિસાહિત્યક્ષેત્રે તસ્ય અવદાનમતુલનીયમ્ । ભજન-જણાણ- ઓગાલ-વારમાસી ગીતાનિ તસ્ય આધ્યાત્મિકક્ષેત્રે સ્વકીયં મહત્વપૂર્ણસ્થાનાનિ ભજન્તે । તદ્દથા-
“બાઇ મન હો વસિ અવના વના અબના બનિલે અમિશા મિશિબ

અમાપરે મપા હેવ તો ધન ।” ઇત્યાદિ । અચ્યુતાનન્દઃ શ્રીજગન્નાથં શૂન્યપુરુષ ઇતિ કથિતવાન્ । શૂન્યપુરુષો નામ અણાકાર બ્રહ્મ નિર્ગુણઃ । સ નિત્યકૃષ્ણો વા ગોલકકૃષ્ણઃ । પુરીધામ ગોલકપુરો નિત્યવૈકુણ્ઠો વા । જગન્નાથઃ પુરુષોત્તમઃ શૂન્યપુરુષઃ । અન્ન શૂન્યો નામ નાભાવઃ કિન્તુ સક્રિય જ્યોતિઃસ્વરૂપ એવ । કાયા સાધના- હઠયોગ- પિણ્ડબ્રહ્માણ્ડ તત્ત્વેષુ અચ્યુતાનન્દઃ સિદ્ધહસ્ત આસીત્ । શૂન્યપુરુષ પ્રસંગે તેન ભણિતમ્-

“ભલા પચારિલુ ગુપ્ત સન્ધિ । શૂન્યપુરુષ શૂન્યપરે વન્દિ ।
શૂન્યપુરુષ ઉદાસરે રહે । શૂન્યપુરુષ સબુ માયા ભ્યાયે ॥

શૂન્યપુરુષ દયાલુ અટૈ । શૂન્યપુરુષ સર્વ ઘટે રહિ ॥

શૂન્યપુરુષ કલે નટઘટ । શૂન્યપુરુષ જાણે છન્દ કૂટ ॥

શૂન્યપુરુષ શૂન્યરે મારૈ । મારિ શૂન્ય ગતિ કરૈ ॥

શૂન્યપુરુષ અલગે રહિછિ । શૂન્યપરે રહિ લીલા કરુછિ ॥” ઇતિ । આધ્યાત્મિકો ગુરુઃ અચ્યુતાનન્દો નમસ્યઃ । ભક્તિસાહિત્યે તસ્ય યોગદાનમવિસ્મરણીયમ્ । અલં પલ્લવિતેન ।

સહાયક ગ્રન્થાઃ

૧-સન્ધકવિ અચ્યુતાનન્દ દાસ ઓ શૂન્યસંહિતા- મૃત્યુન્જય નાયકઃ

૨-અચ્યુતાનન્દ રચનાવલી- રત્નાકર ચૈનિ

૩-અચ્યુતાનન્દ દાસ- કુન્જવિહારી મહાન્તિઃ

૪-અનાદિ સંહિતા -અચ્યુતાનન્દઃ

૫-અણાકાર સંહિતા- અચ્યુતાનન્દઃ

૬-શબ્દબ્રહ્મ સંહિતા- અચ્યુતાનન્દઃ

૭-છયાલિશ પટલ- અચ્યુતાનન્દઃ

૮-ગોપાલક ઓગાલ- અચ્યુતાનન્દઃ

૯-પ્રક્રેસર કૃષ્ણચરણ સાહુ રચના સમ્ભાર

૧૦-મહાપુરુષ પરિચય ઓ બાણી- નિમાંઇ ચરણ દાસઃ

૧૧-ઓડિઆ સાહિત્યર ઇતિહાસ- વિનાયક મિશ્રઃ

૧૨-ઓડિશાર ધર્મધારારે પંચસાખા પરિકલ્પના- નટવર સામન્તરાયઃ

१३-पञ्चसभा ओडिशा साहित्य- देवेन्द्र मडान्तिः

१४-सन्धु भक्ति साहित्य-चित्तरंजन दासः

— लेखकः - नन्दप्रदीपकुमारः

Written by Dr. Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orisa pknanda65 at gmail.com

—
Mahapurusha Achyutananda Dasah

pdf was typeset on August 5, 2021

—
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

